



**РЕПУБЛИЧКИ ЗАВОД
ЗА СОЦИЈАЛНУ ЗАШТИТУ**

**СИНТЕТИЗОВАНИ ИЗВЕШТАЈ
О РАДУ ЦЕНТАРА ЗА ПОРОДИЧНИ СМЕШТАЈ И УСВОЈЕЊЕ
ЗА 2018. ГОДИНУ**

Београд,

Септембар, 2019. године

САДРЖАЈ

	УВОД	4
1.	ОПШТИ ПОДАЦИ О ЦЕНТРИМА ЗА ПОРОДИЧНИ СМЕШТАЈ И УСВОЈЕЊЕ У 2018.	5
1.1	Доступност услуга центара за породични смештај и усвојење на територији Србије	
1.2	Запослени радници у центрима за породични смештај и усвојење	7
2	ХРАНИТЕЉСКЕ ПОРОДИЦЕ КАО ПРУЖАОЦИ УСЛУГЕ ПОРОДИЧНОГ СМЕШТАЈА	8
2.1.	Број хранитељских породица у надлежности ЦПСУ	8
2.2.	Структура хранитељских породица	9
2.3.	Сродничке хранитељске и хранитељске породице	9
2.4.	Хранитељске породице које брину о деци са развојним или здравственим сметњама	10
2.5.	Регрутовање нових хранитељских породица	11
3.	КОРИСНИЦИ ПОРОДИЧНОГ СМЕШТАЈА	12
3.1.	Број, старосна и полна структура деце и младих на породичном смештају	12
3.2.	Деца и млади корисници породичног смештаја примљени током 2018. године	14
3.3.	Деца и млади према пребивалишту пре смештаја, разлозима смештаја и средини из које долазе	14
3.4.	Старатељска заштита корисника породичног смештаја	15
3.5.	Корисници према сметњама у развоју	16
3.6.	Дужина боравка деце и младих у хранитељским породицама	17
3.7.	Образовање деце и младих на породичном смештају	17
3.8.	Одржавање контаката са сродницима	17
3.9.	Прекид породичног смештаја корисника	18
4.	ПОСТУПЦИ ЗАШТИТЕ ПРАВА КОРИСНИКА	20
5.	СТРУЧНИ РАД И ИЗВЕШТАВАЊЕ	20
5.1.	Кућне посете хранитељским породицама	20
5.2.	Планирање подршке деци и хранитељским породицама и извештавање	21
5.3.	Обука кандидата за хранитељство и обуке активних хранитељских породица	22
6.	ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА	22

СКРАЋЕНИЦЕ

ЦПСУ - Центар за породични смештај и усвојење

Уредба- Уредба о мрежи установа социјалне заштите

МРЗБСП - Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања

ЦСР- Центар за социјални рад

ХП - Хранитељска породица

УВОД

Предмет овог извештаја је приказ рада **центра за породични смештај и усвојење** за 2018. годину. Извештај је сачињен на основу годишњих извештаја центра за породични смештај и усвојење (статистичких и наративних) које прикупља Републички завод за социјалну заштиту и из других доступних извора.

Центар за породични смештај и усвојење (у даљем тексту ЦПСУ) је установа у систему социјалне заштите, коју је Влада Републике Србије формирала у процесу реформе, са јасно дефинисаним задацима у области заштите деце без родитељског старања. Рад ЦПСУ је прописан актуелним Законом о социјалној заштити¹, Уредбом о мрежи установа социјалне заштите² и Правилником о хранитељству³.

ЦПСУ организује и непосредно врши смештај деце и младих без родитељског старања у друге породице, врши увид у рад и пружа стручну помоћ породици којој је дете или млада особа поверено на збрињавање и васпитање, све док се не обезбеде услови за његов повратак у сопствену породицу, односно до оспособљавања за самосталан живот и рад. Одраслим и старијим особама се породичним смештајем омогућава одржавање или побољшање квалитета живота. Породични смештај⁴ обезбеђује се као: 1) стандардни смештај, 2) смештај уз интензивну и додатну подршку, 3) ургентни смештај, 4) повремени смештај и 5) друге врсте смештаја у другу породицу.

Центрима за породични смештај и усвојење су такође поверени послови:

- 1) вршења припреме, процене и обуке будућих хранитеља и усвојитеља,
- 2) пружања подршке хранитељима, односно породицама које пружају услугу породичног смештаја и усвојитељима,
- 3) извештавања центрима за социјални рад о раду хранитеља и функционисању породица које пружају услугу породичног смештаја и предлагања мера ради отклањања евентуалних пропуста, и
- 4) обављања других послова, у складу са Законом о социјалној заштити, другим законима и на закону заснованим прописима.

Током 2018. године, ЦПСУ нису обављали породични смештај одраслих и старијих, као ни послове у области усвојења. Осим тога, ЦПСУ нису имали у надлежности подршку свим хранитељским породицама у Србији, као ни свој деци и младима смештеним у породице. Имајући то у виду, овај извештај је првенствено извештај о раду ЦПСУ, а не извештај о стању целокупног породичног смештаја у Србији.

У извештају су анализирани капацитети пружалаца услуге породичног смештаја за децу и младе по питању организације и услова рада, људских ресурса, карактеристика хранитељских породица, карактеристика корисника породичног смештаја, као и обим и резултати стручног рада.

¹ "Сл. Гласник РС", бр. 24/2011

² <https://www.minrzs.gov.rs/files/doc/porodica/Uredba%20o%20mrezi%20ustanova.pdf>

³ "Сл. Гласник РС", бр. 36/2008

⁴ Члан 49. Закона о социјалној заштити

1. ОПШТИ ПОДАЦИ О ЦЕНТРИМА ЗА ПОРОДИЧНИ СМЕШТАЈ И УСВОЈЕЊЕ У 2018. ГОДИНИ

1.1. Доступност услуга центара за породични смештај и усвојење на територији Србије

Уредба о мрежи установа социјалне заштите предвиђа осам установа пружалаца услуге породичног смештаја које би омогућиле доступност ове услуге на целокупној територији Републике Србије.

Слика 1: Планирана мрежа ЦПСУ



Извор: Уредба о мрежи установа у социјалној заштити, 2013.

У Републици Србији је до краја 2018. године основано **шест** центара за породични смештај и усвојење: ЦПСУ Београд 2008, Ћуприја, Ниш и Крагујевац 2011. године, Милошевац је регистрован

као ЦПСУ 2012. године (постојао је и пре реформи, од 1931. године) и Нови Сад 2014. године (почео са пружањем услуге 2015)⁵.

Основани ЦПСУ обезбеђују своје услуге само на делу Уредбом планиране територије, и сходно томе пружају подршку само делу од укупног броја хранитељских породица и деце и младих на породичном смештају у Србији.

Од планираних 145⁶ општина и градова у Србији, ЦПСУ пружају директну подршку хранитељским породицама и деци у 47%, односно у 68 општина и градова. Што се тиче припреме и процене подобности хранитељских породица, овај поверени посао реализује се у 57%, односно у 82 општине/града.

Центри за породични смештај и усвојење разликују се по томе у коликом делу планиране територије реализују своје активности:

1. **ЦПСУ Београд** који је основан за подручје града Београда, Колубарског и Мачванског округа, поред седишта у Београду има и две радне јединице у Ваљево и у Лозници. ЦПСУ Београд ради пуних десет година и једини је ЦПСУ који **покрива целу територију за коју је основан**.
2. **ЦПСУ Крагујевац** је формиран за територију пет управних округа: Шумадијског, Моравичког, Рашког, Расинског и Златиборског. ЦПСУ има две канцеларије: у Чачку и у Краљеву. Услуге праћења и подршке хранитељским породицама обезбеђене су за 22 од 33 општине, односно за **67%** општина у четири управна округа (Шумадијски, Рашки, Моравички и Расински без Града Крушевца). Златиборски округ нема подршку саветника за хранитељске породице. Припрема и процена потенцијалних хранитељских породица доступна је за 97% општина, односно у свим општинама сем Града Крушевца.
3. **ЦПСУ Ниш** је формиран за територију Нишавског, Топличког, Пиротског, Јабланичког и Пчињског округа. Осим у Нишу, ЦПСУ има запослене саветнике у Алексинцу и Прокупљу. Подршка саветника породицама и процена подобности хранитељских породица реализована је у **59%** планираних општина. ЦПСУ је присутан у Нишавском, Јабланичком и Пиротском округу (изузев Лесковца), док су Пчињски и Топлички округ без подршке (изузев Прокупља које је засебна канцеларија ЦПСУ Ниш).
4. **ЦПСУ Ђуприја** је основан за подручје Поморавског, Борског, Зајечарског и Браничевског управног округа и има канцеларије у Зајечару, Књажевцу и Бору. Овај ЦПСУ обезбеђује подршку саветника у **41%** општина (9 од 22 општине), а процену подобности хранитељских породица у 59%, тј. 13 општина. Поморавски округ има подршку ЦПСУ, Зајечарски делимично, у Борском округу подршка постоји само у Бору, а у Браничевском округу нема подршке ЦПСУ.

⁵ Предвиђена су Уредбом, али још увек нису основана два ЦСПУ - у Суботици (за територију Северно - бачког, Западно - бачког, и Северно - банатског управног округа) и у Белој Цркви (за територију Јужно - банатског управног округа).

⁶ Београд је евидентиран као град.

5. **ЦПСУ Милошевац** је планиран за потребе три општине Подунавског округа али је у могућности да обезбеди подршку хранитељским породицама само у делу општине Велика Плана, док процену подобности хранитељских породица ради за читаву општину.
6. **ЦПСУ Нови Сад** је основан за територију Јужно-бачког, Сремског и Средње-банатског управног округа, али је присутан само у делу Јужно-бачког округа, односно у **25%** општина (у граду Новом Саду, општинама Петроварадин, Беочин, Сремски Карловци и Бачка Паланка, Бач и Бачки Петровац). Процену опште подобности потенцијалних пружалаца услуге породичног смештаја реализује у сва три управна округа.

ЦПСУ Суботица и Бела Црква за сада нису основани, тако да су територије за које би ови ЦПСУ били задужени без подршке специјализованих установа.

Број активних хранитељских породица које су на евиденцији ЦПСУ 31.12.2018. године био је 2016, односно 45,42% укупног броја ХП у Србији. Број деце на породичном смештају у Србији је 31.12.2018. године био 5.447⁷, од чега је 2.692, то јест 49,42% у надлежности ЦПСУ. Остале хранитељске породице и њихови корисници су у надлежности центара за социјални рад (у даљем тексту ЦСР), углавном кроз вођење случаја.

1.2. Запослени радници у центрима за породични смештај и усвојење

Укупан број ангажованих радника (ангажмани по различитим врстама уговора) у 2018. години био је 126, што је најмање у протеклих пет година (Табела 1). У структури запослених доминирају стручни радници и стручни сарадници са 76,19%.

Табела 1. Број и структура запослених, 2014-2018.

Радно место	2014	2015	2016	2017	2018
Руководећи кадар	5	5	6	7	6
Стручни радници и сарадници	95	105	94	105	96
Админ. финансијски радници	13	16	14	14	9
Техничко особље	15	18	15	17	15
УКУПНО	128	144	129	143	126

Извор: Годишњи извештаји ЦПСУ, 2014-2018.

Правилником о хранитељству дефинисани су стандарди који се односе на структуру и број запослених⁸. У 2018. години, једино ЦПСУ Милошевац задовољава Правилником дефинисане стандарде о броју запослених (Табела 2).

⁷ МРЗБСП евидентира укупан број ХП као и укупан број деце у ХП у Србији.

⁸ Члан 62. Правилника о хранитељству предвиђа једног саветника на 30 ХП, два реализатора едукативних активности на сваких 150 ХП и једног супервизора на 10 запослених.

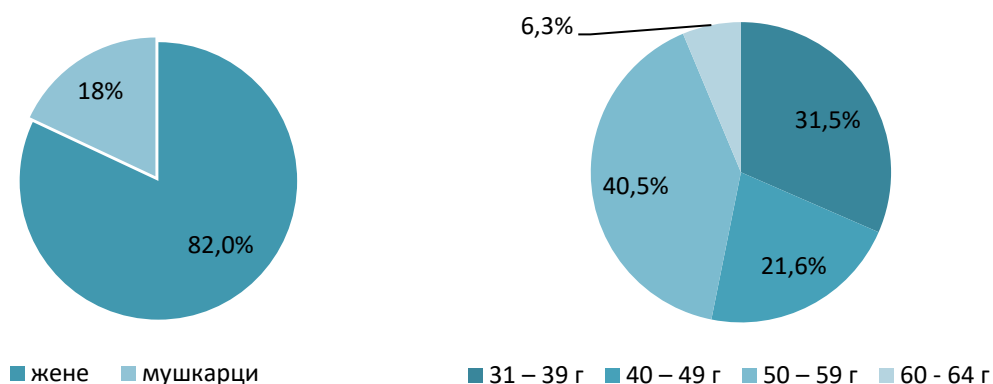
Табела 2. Број ангажованих стручних радника и стручних сарадника у ЦПСУ и предвиђени број у складу са Правилником о хранитељству, 31.12.2018.

Стручни радници и сарадници	ЦПСУ	ЦПСУ	ЦПСУ	ЦПСУ	ЦПСУ	ЦПСУ
	Београд	Крагујевац	Милош.	Ниш	Н. Сад	Ђуприја
Број ангажованих стручних радника и сарадника по свим уговорима	32	16	7	18	11	12
<i>Број предвиђених стручних радника и сарадника према Правилнику</i>	34	17	7	22	12	14

Извор: Годишњи извештаји ЦПСУ, 2018.

У **полној структури** запослених у 2018. години 82% запослених чине жене, а 76,5% у 2017. У **старосној структури** запослених доминантна је старосна категорија од 50-59 година.

Графикон 1. Полна и старосна структура запослених у ЦПСУ, 31.12.2018. године (у%)



Извор: Годишњи извештаји ЦПСУ, 2018.

2. ХРАНИТЕЉСКЕ ПОРОДИЦЕ КАО ПРУЖАОЦИ УСЛУГЕ ПОРОДИЧНОГ СМЕШТАЈА

2.1. Број хранитељских породица у надлежности ЦПСУ

Према евиденцији Центара за породични смештај и усвојење, **на дан 31.12.2018.** године било је укупно 2.178 хранитељских породица. Од тога је 2.016 породица обезбеђивало смештај за децу и младе, а 162 хранитељске породице нису актуелно пружале услугу смештаја за децу и младе. **Током 2018. године,** 2.151 породица је обезбеђивала смештај за децу и младе (активне хранитељске породице).

У последње три године евидентира се пад броја хранитељских породица са којима ради ЦПСУ. Број хранитељских породица које нису пружале услугу смештаја је најмањи у протеклих пет година (Графикон бр. 2).

Графикон 2. Број активних ХП и број породица без деце на смештају на евиденцији ЦПСУ, 2014 - 2018.



Извор: Годишњи извештаји ЦПСУ, 2014 - 2018.

2.2. Структура хранитељских породица

За 47% хранитељских породица место становања је **градска средина**. Код 92% хранитељских породица стан у коме живе је у власништву члана хранитељске породице. **Простор намењен детету** је код 90,5% хранитеља у потпуности у складу стандардима квалитета које дефинише Правилник о хранитељству.⁹ Када су у питању **приходи**, 65,6% ХП има приходе на нивоу просечне зараде, а 10,5% изнад просека. Највише хранитеља, 63,1% је са завршеном средњом школом, 21,4% са завршеном основном школом, 12,7% хранитеља са завршеном вишом/високом школом, а 2,8% хранитеља нема завршену основну школу. Од укупног броја хранитељских породица, чак 86,7% су породице са **родитељским искуством** (податак који не варира у протекле 3 године).

Старосна структура хранитељских породица се не мења битно у односу на претходне године, па је и даље највећи удео од 46,3% хранитеља у старосном добу од 51 до 64 године. У животном добу које се може сматрати најпродуктивнијим, од 31 до 50 година је 37,38% хранитеља. Свега 1,8% хранитеља је старости до 30 година. Број хранитеља старијих од 70 година је 3,2%. У протекле 3 године удео хранитеља старијих од 70 година се повећао: у 2016. години је износио 2,5%.

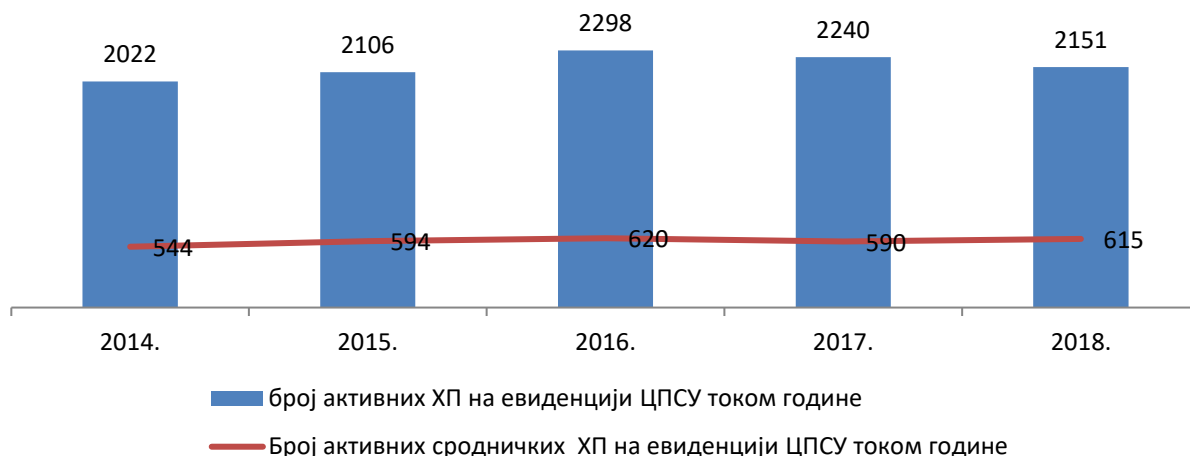
У укупном броју хранитељских породица на евиденцији ЦПСУ, 49% хранитељских породица има до пет година **искуства бављења хранитељством**. Удео породица које имају преко 20 година хранитељског искуства износи 2,5%. Удео ХП које имају искуство до годину дана је 7,4%. Овај податак говори и о континуираним активностима ЦПСУ на плану регрутовања и обука нових хранитељских породица.

2.3. Сродничке хранитељске и хранитељске породице

Сродничке ХП су значајан и специфичан део ресурса хранитељских породица. Нормативни контекст даје предност смештају деце у сродничке породице. У укупном броју ХП у 2018. години, **удео сродничких породица износи 28,6%**. Протеклих 5 година удео сродничких хранитељских у укупном броју активних ХП је стабилан и креће се од 26,3% (у 2017. години) до 28,6% (Графикон 3.)

⁹ Правилник о хранитељству, чл 7: Услови у погледу простора и опреме у хранитељској породици.

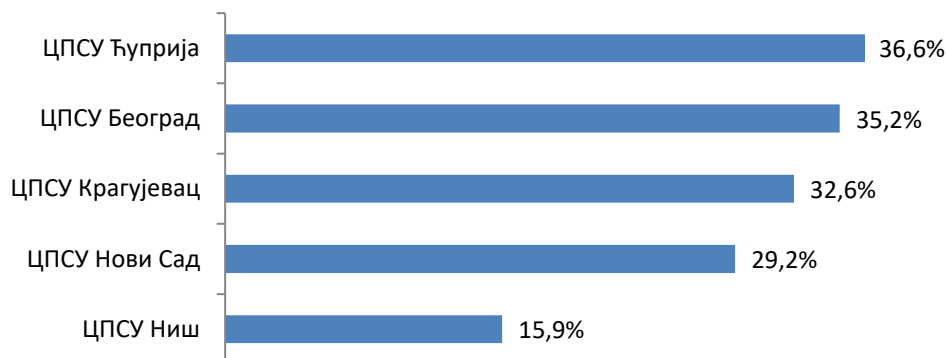
Графикон 3. Број сродничких ХП и укупан број активних ХП на евиденцији ЦПСУ, 2014 - 2018.



Извор: Годишњи извештаји ЦПСУ, 2014 - 2018.

Подаци о уделу сродничких породица у укупном броју активних ХП се значајно разликују између центара (Графикон 4), док ЦПСУ Милошевац није имао ниједну сродничку ХП на евиденцији.

Графикон 4. Удео сродничких ХП у укупном броју активних ХП у 2018, (у %)



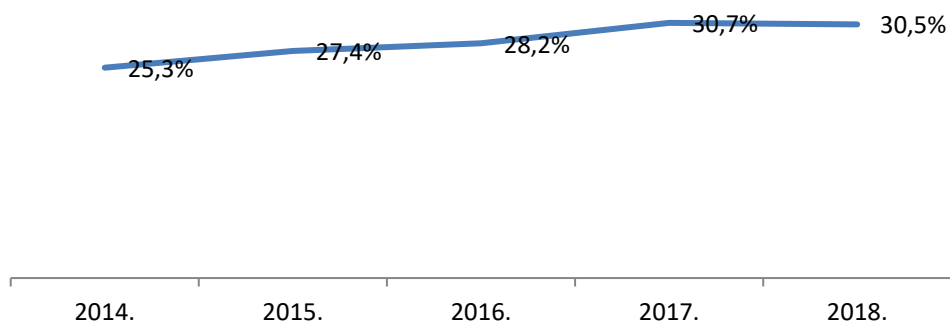
Извор: Годишњи извештаји ЦПСУ, 2018.

Највише је сродничких хранитељских породица у којима о деци и младима брину баба и деда, док су у трећини сродничких породица то ујак, стриц или тетка.

2.4. Хранитељске породице које брину о деци са развојним или здравственим сметњама

На евиденцији ЦПСУ је у 2018. години било 657 хранитељских породица које су бринуле о деци и младима са развојним или здравственим сметњама, што представља 30,5% од укупног броја ХП. Удео ових породица у укупном броју ХП је повећан у протеклих пет година: 2014. године био је 25,3% (Графикон 5.)

Графикон 5. Удео ХП које пружају услугу деци и младима са сметњама у развоју и/или здравственим проблемима у укупном броју ХП, 2014 - 2018. година, (у %)

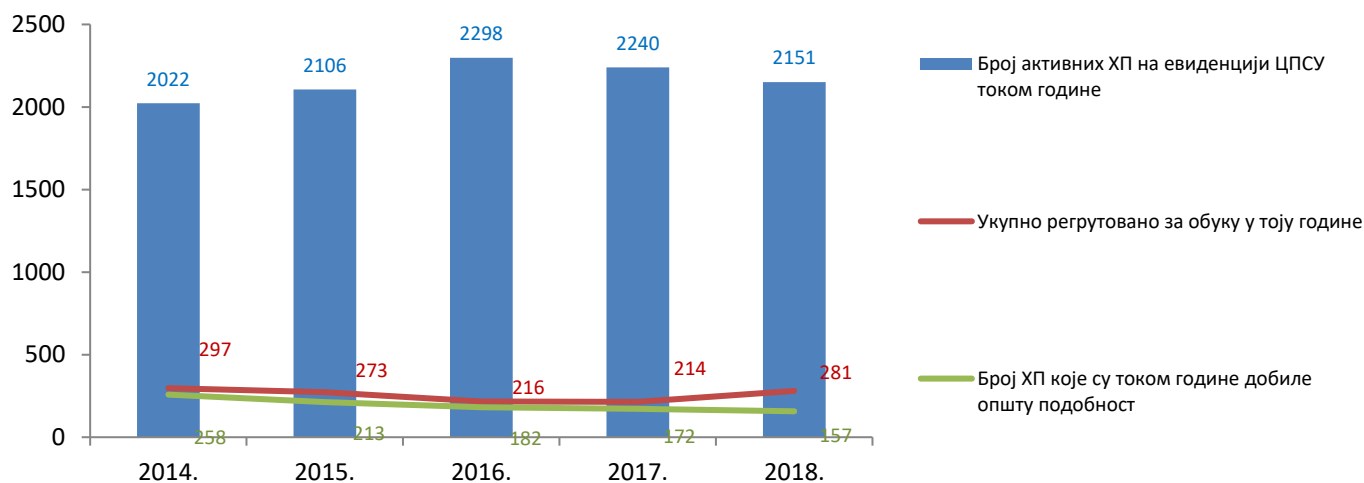


Извор: Годишњи извештаји ЦПСУ, 2014 - 2018.

2.5. Регрутовање нових хранитељских породица

Број породица које су током претходних пет година **регрутоване** за процес обуке за хранитељство варира: најмање их је било 2017. године (214 породица), а највише 2014 (297 породица). Током 2018. регрутована је 281 породица. Број породица које заврше обуку и стекну општу подобност опада из године у годину (Графикон 6.). Од 281 породице која је кренула у обуку 2018. године само 55% је добило општу подобност за пружање услуге, док је ранијих година успешност била око 80%.

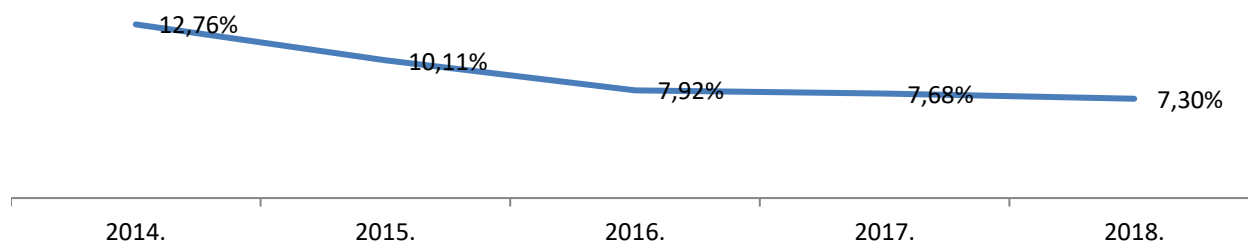
Графикон 6. Број регрутованих породица и број ХП које су добиле општу подобност у односу на укупан број активних ХП, 2014 - 2018.



Извор: Годишњи извештаји ЦПСУ, 2014 - 2018.

Услед тога, удео нових породица (које су у току године стекле општу подобност) у укупном броју ХП опада из године у годину, односно ресурси хранитељских породица се не обнављају (Графикон 7).

Графикон 7. Удео ХП које су током године добиле општу подобност у укупном броју активних ХП, 2014 – 2018, (у%)



Извор: Годишњи извештаји ЦПСУ, 2014 - 2018.

Број хранитељских породица којима је одлуком органа старатељства **престала да важи подобност за бављење хранитељством** варира у протеклих пет година: од 126 колико их је престало да буде на евиденцији 2016. године, до свега 58 у току 2018. године. Најчешћи разлог престанка важења опште подобности је одустанак хранитеља. У 2018. години 60,3% укупног броја породица којима је престала да важи подобност су породице које су саме одустале од пружања ове услуге. Удео оних који нису адекватно обављали функцију хранитеља, нису задовољавали стандарде, или су занемарили или злостављали кориснике у 2018. години био је 15%.

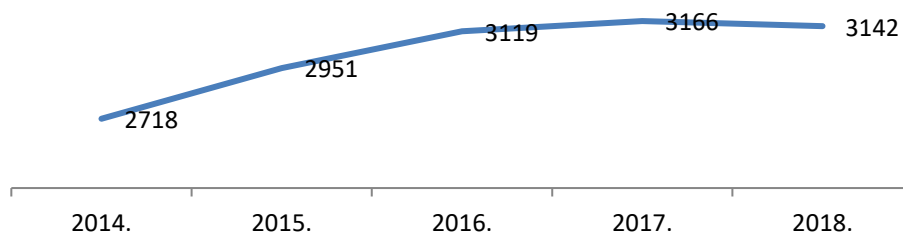
3. КОРИСНИЦИ ПОРОДИЧНОГ СМЕШТАЈА

3.1. Број, старосна и полна структура деце и младих на породичном смештају

Према евиденцији ЦПСУ, **током 2018.** године на породичном смештају је било **3.509** деце и младих, а **на дан 31.12.2018.** године **3.142** детета и младих особа.

На крају 2018. се први пут, у протеклих пет година, евидентира мањи број корисника него претходне године. Пораст укупног броја корисника у периоду 2016 - 2018. је свега 0.7%, док је у периоду 2014 - 2016. године пораст био 12,17%.

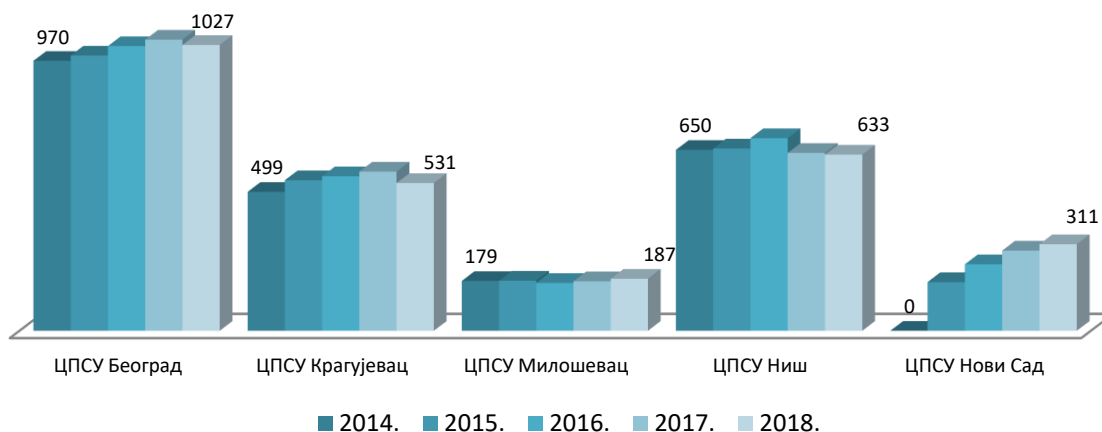
Графикон 8. Број деце и младих на евиденцији ЦПСУ, 31.12.2014 – 2018.



Извор: Годишњи извештаји ЦПСУ, 2014 - 2018.

Подаци о кретању броја корисника у појединачним ЦПСУ указују да је значајнији раст броја корисника присутан једино у ЦПСУ Нови Сад, што се може повезати са чињеницом да је овај ЦПСУ почео са радом тек 2015. године (Графикон 9).

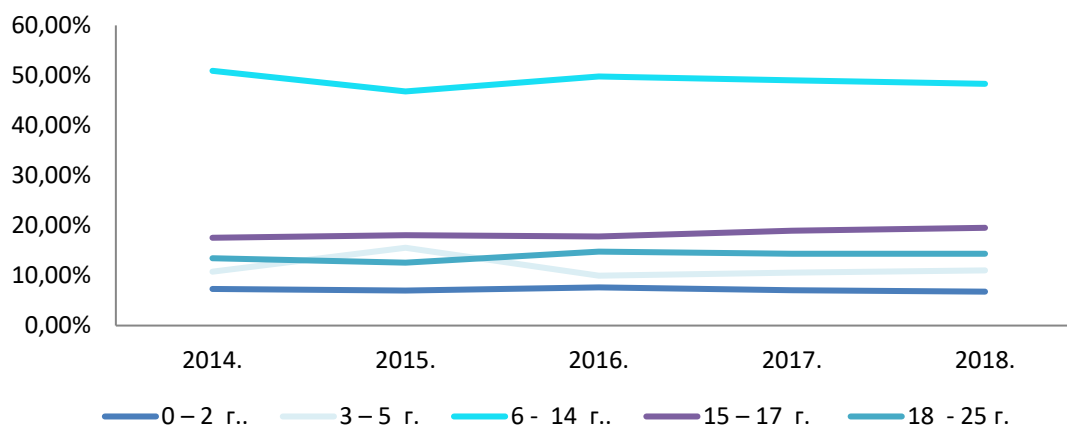
Графикон 9. Број деце и младих на евиденцији појединачних ЦПСУ, 2014 – 2018.



Извор: Годишњи извештаји ЦПСУ, 2014 - 2018.

У односу на укупан број корисника на евиденцији, највећи број је **узраста** од шест до 14 година. То је резултат чињенице да ова, основношколска узрасна група, у себи базично садржи и највећи опсег, када је о годинама реч (обухвата 9 година). Број деце узраста 0-5 година је најмањи (Графикон 10).

Графикон 10. Удео деце и младих на евиденцији ЦПСУ према узрасту, 2014 – 2018, (у%)



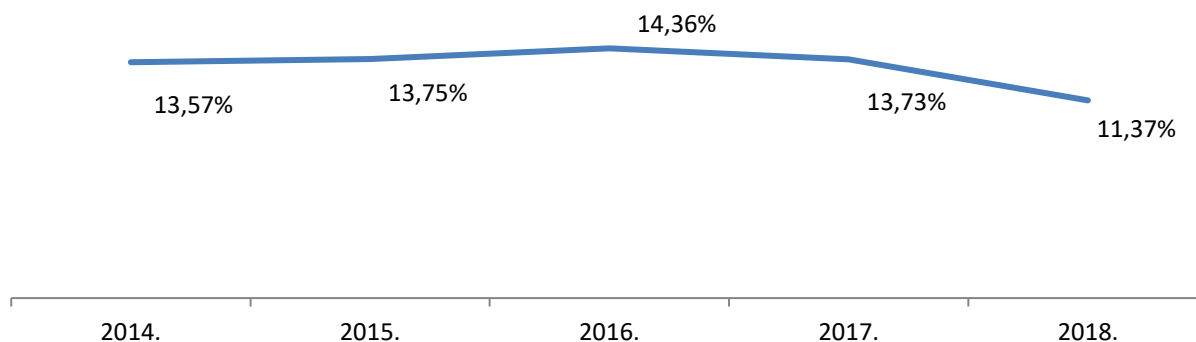
Извор: Годишњи извештаји ЦПСУ, 2014 - 2018.

Према **полној структури** корисника, у 2018. години је 51,2% корисника женског пола, што је слично као и претходних година.

3.2. Деца и млади корисници породичног смештаја примљени током 2018. године

На евиденцији ЦПСУ у 2018. години регистровано је **399 корисника** породичног смештаја који су примљени током године. Овај број варира у протеклих пет година: највећи број је примљен 2016. године (499 корисника), што је за 100 више у односу на 2018. годину.

Графикон 11. Удео корисника примљених током године у укупном броју корисника на евиденцији ЦПСУ, 2014–2018, (у %)



Извор: Годишњи извештаји ЦПСУ, 2014 - 2018.

3.3. Деца и млади према разлозима смештаја, пребивалишту пре смештаја и средини из које долазе

Као и претходних година, и у 2018. години¹⁰ као **најчешћи разлог за примену породичног смештаја** као облика заштите код корисника наводи се неадекватно родитељско старање, са уделом од 59,6%. У односу на претходне године, нешто је већи пријем деце и младих који немају живе родитеље и чини 9,8%.

Пребивалиште корисника пре смештаја је важан податак који даје информацију о доступности услуге. Када су у питању деца и млади који су смештени у току 2018. године, за 75,69% деце и младих хранитељска породица је обезбеђена на територији истог округа на коме је дете имало пребивалиште пре доласка на породични смештај. Протеклих пет година око 2/3 корисника обично бива смештено у хранитељске породице у окружењу.

ЦПСУ евидентирају **средину из које деца и млади долазе на смештај у ХП**. Највећи број деце и младих долази у хранитељске породице из биолошких породица, с тим што удео ових корисника благо опада протеклих пет година. Расте удео деце која се из здравствене установе, друге хранитељске породице или других облика смештаја пребацују у хранитељску заштиту.

¹⁰ Податак о разлогу смештаја прикупља се сваке године за кориснике који су те године примљени у породични смештај.

Табела 3. Укупан број деце и младих на породичном смештају према средини из које су дошли у хранитељску породицу, 2014 – 2018, (у %)

Средина из које су деца и млади дошли у ХП	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.
Биолошка породица	64,97%	62,49%	62,18%	58,95%	59,76%
Домски смештај, Завод, Прихватилиште	16,06%	16,91%	15,40%	16,55%	15,82%
Сродничка, друга хранитељска породица	9,74%	13,16%	15,60%	17,32%	16,76%
Здравствена установа	2,49%	2,92%	3,54%	3,64%	4,50%
Породилиште	3,03%	3,10%	2,19%	2,37%	2,34%
Усвојитељска породица	2,52%	0,33%	0,12%	0,14%	0,14%
Остало	1,18%	1,10%	0,98%	1,02%	0,68%

Извор: Годишњи извештаји ЦПСУ, 2014 - 2018.

3.4 Старатељска заштита деце корисника породичног смештаја

У 2018. години 97% деце у породичном смештају је под старатељском заштитом. Центри за породични смештај и усвојење извештавају да се смањује број малолетних на породичном смештају који нису под старатељством: на крају 2014. године било их је 5,7%, а на крају 2018. године 3%.

Када се посматра популација деце на породичном смештају која су под старатељском заштитом на дан 31.12.2018, доминира непосредно старатељство са 65,9%. Удео сродника који су постављени за старатеља је стабилан и око 1/6 деце има сродника као старатеља. Удео хранитеља постављених за старатеља се смањује, са 26,9% у 2014. години, на 18,9% у 2018. години.¹¹

Графикон 12. Деца на породичном смештају према старатељској заштити, 2014 - 2018, (у %)



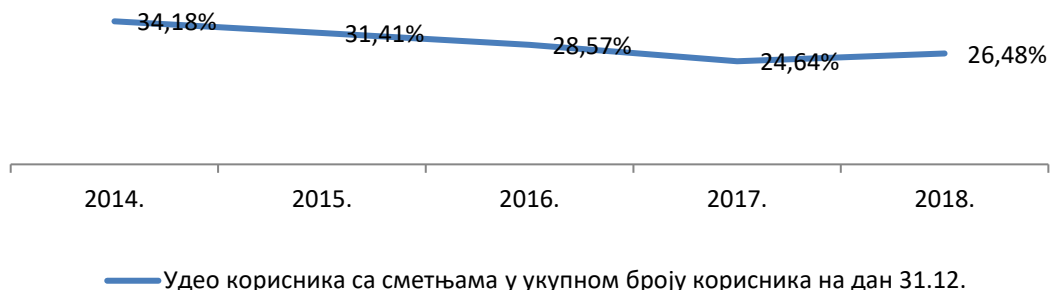
Извор: Годишњи извештаји ЦПСУ, 2014 - 2018.

¹¹ ЦПСУ напомињу да њихова евиденција није сасвим поуздан извор података о старатељској заштити деце на породичном смештају, јер ЦСР не ажурирају редовно информације ка ЦПСУ.

3.5 Корисници породичног смештаја према сметњама у развоју

На евиденцији ЦПСУ је било **832 корисника са развојним и здравственим сметњама** на крају 2018. године, што представља 26,48% од укупног броја деце на породичном смештају. Удео деце и младих са развојним и здравственим сметњама континуирано опада¹² (Графикон 13). Број корисника са развојним и здравственим сметњама је 2018. године за 10% мањи у односу на 2014. годину.

Графикон 13. Удео деце и младих на породичном смештају са сметњама у развоју и/или здравственим тешкоћама, 2014 – 2018, (у %)

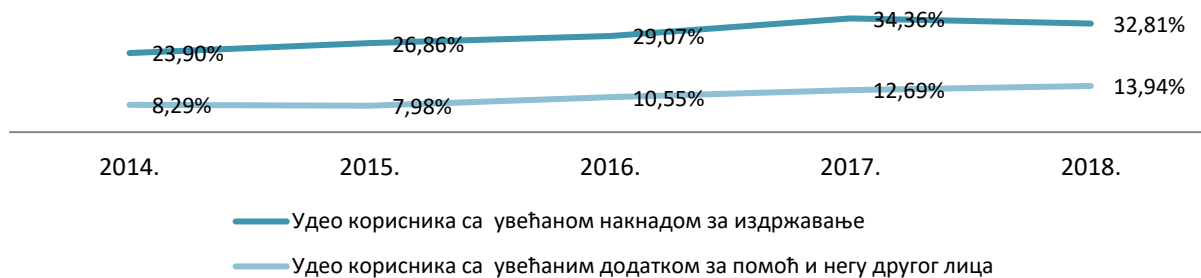


Извор: Годишњи извештаји ЦПСУ, 2014 - 2018.

У структури развојних и здравствених сметњи код деце и младих на смештају најзаступљеније су интелектуалне тешкоће: у 2018. години било је 32,8% ових корисника. Следе корисници са поремећајима понашања и тежим емоционалним проблемима. Удео деце са овим проблемом варира: највиши је био 2015. године (24,7%), а најнижи 2017. године (14,5%). Већ годинама око шестине корисника са сметњама у развоју има најтеже, вишеструке тешкоће.

Међу децом и младима са развојним и здравственим сметњама и даље је веома мали број оних који остварују **право на увећану накнаду за издржавање** или **увећани додатак за туђу негу и помоћ**. Ипак, у претходних пет година међу децом и младима са развојним и здравственим сметњама расте удео оних који су остваривали неко од ових права (Графикон 14).

Графикон 14. Удео деце и младих са развојним и здравственим тешкоћама који су остварили право на увећану накнаду за издржавање или увећани додатак за туђу негу и помоћ, 2014 - 2018, (у%)



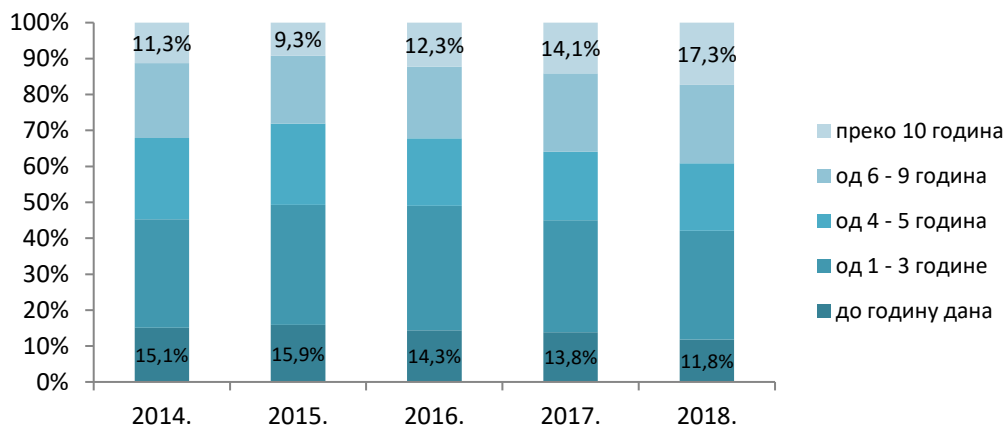
Извор: Годишњи извештаји ЦПСУ, 2014 - 2018.

¹² Подаци не обухватају децу код које постоји сумња на сметње у развоју, што је честа ситуација код деце ниског календарског узраста, када није могуће поставити сигурну дијагнозу.

3.6. Дужина боравка деце и младих у хранитељским породицама

У протеклих пет година повећана је дужина боравка деце у породичном смештају. Број деце која бораве у породичном смештају дуже од 10 година се удвостручио у протеклих пет година. Паралелно, опада број корисника који породични смештај користе краће од годину дана.

Графикон 15. Корисници према дужини боравка на породичном смештају, 2014 – 2018. (у%)



Извор: Годишњи извештаји ЦПСУ, 2014 – 2018.

3.7. Образовање деце и младих на породичном смештају

Готово сва деца основношколског и средњешколског узраста укључена су у образовни систем. У односу на претходне године, смањује се број деце и младих који похађају редовну школу са индивидуалним програмом и специјалну школу, што се може довести у везу са смањењем пријема деце са сметњама у развоју на породични смештај, али и са помацима у процесу образовне инклузије. Како популација корисника породичног смештаја бива све старија, очекивано расте и број младих који студирају: у 2018. години 58,67% од укупног броја младих корисника је на студијама.

Од укупног броја деце и младих на евиденцији ЦПСУ у току 2018, само осморо деце и 13 младих је напустило школовање.

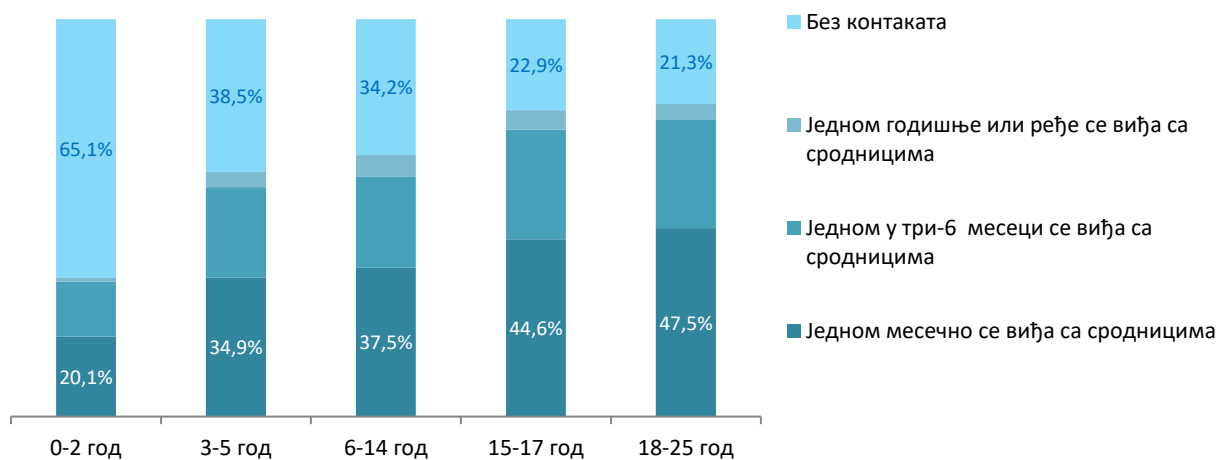
3.8. Одржавање контаката са сродницима

Подаци о учесталости контаката са сродницима у 2018. години слични су онима из претходних година: 37,46% има контакте са сродницима једном месечно, а 20-23% корисника се са сродницима виђа једном у три до шест месеци. Расте број корисника који имају сроднике, а немају контакте са њима: чак 31,73% деце и младих у 2018. години док их је у 2014. години било 22,68%.

Забрињава податак да је учесталост контаката код корисника који имају сроднике мања што су корисници нижег календарског узраста. Најнеповољнија ситуација је за децу узраста до две године: 65,1% ове деце нема контакте са сродницима, а свега петина има редовне месечне

контакте. С друге стране, најчесталије контакте имају деца узраста преко 15 година: 47,5% сроднике виђа једном месечно (Графикон 16).

Графикон 16. Корисници породичног смештаја према узрасту и учесталости контаката са сродницима у 2018, (у %)



Извор: Годишњи извештаји ЦПСУ, 2018.

Позитивно је то што су места на којима се најчешће одржавају контакти између деце и сродника биолошка или сродничка породица (31%) и хранитељска породица (32%).

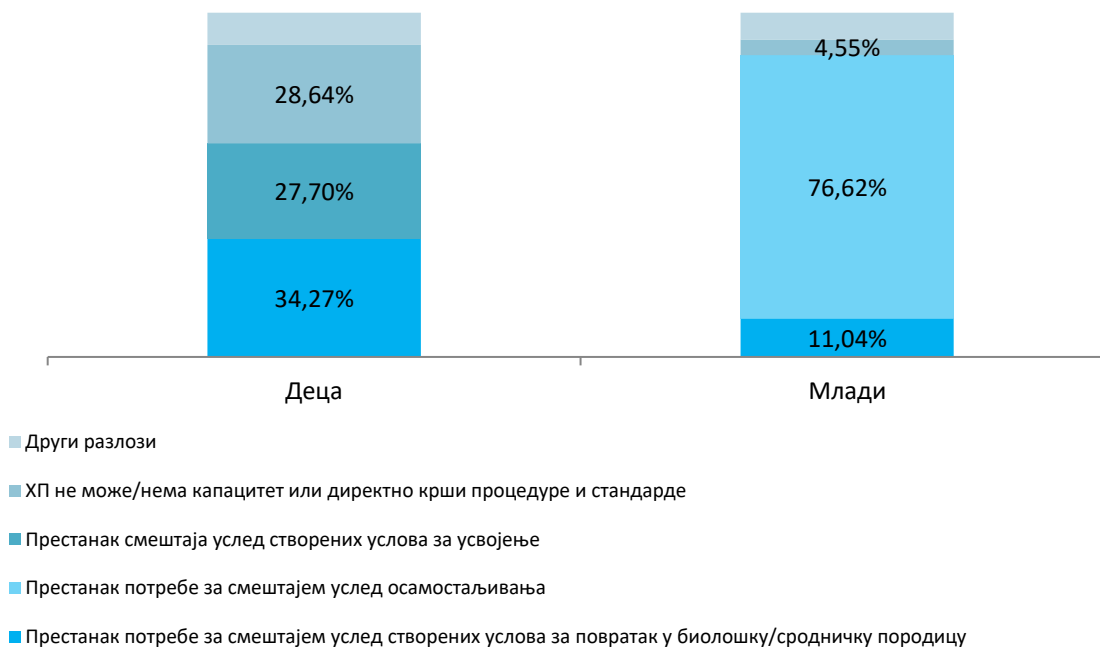
3.9. Прекид породичног смештаја корисника

У 2018. години смештај је прекинут за 367 корисника. Последњих пет година, удео корисника којима се прекида породични смештај је стабилан и чини око 10% укупног броја корисника.

Најчешћи разлог за прекид породичног смештаја **деце** у 2018. години је повратак у биолошку породицу (34,3%). У 28,6% случајева прекид смештаја се догодио јер хранитељска породица није имала капацитета да одговори на потребе детета, или је директно кршила процедуре и стандарде. У 27,7% случајева до прекида смештаја је дошло због усвојења. Усвојено је 59 деце, 49 кроз домаће, а 10 кроз инострано усвојење.

У 76,6% случајева разлог за прекид породичног смештаја **младих** је осамостаљење, а у 11% повратак у биолошку породицу. У свега 4,5% случајева прекид је изазван неадекватним поступањем или недостатком капацитета хранитељске породице да одговори на потребе корисника (Графикон 17).

Графикон 17: Корисници породичног смештаја према разлогу прекида и узрасту у 2018, (у %)



Извор: Годишњи извештаји ЦПСУ, 2018.

Подаци о средини у коју су корисници отишли након прекида смештаја потврђују информацију да је највећи број прекида довео до напуштања система социјалне заштите и да се тај број континуирано повећава. Док је 2016. године 63,5% корисника код којих је прекинут смештај прешло у биолошку, усвојитељску или сродничку породицу или започело самосталан живот, 2018. године тај удео износи 74,4%.

Ипак, забрињава податак о броју прекида смештаја који су резултирали премештајем корисника унутар система смештаја у СЗ: 2016. године 27,2% корисника, 2018. године петина корисника којима је прекинут смештај (Табела 4).

Табела 4. Корисници породичног смештаја према средини у коју су отишли након прекида смештаја, 2016-2018.

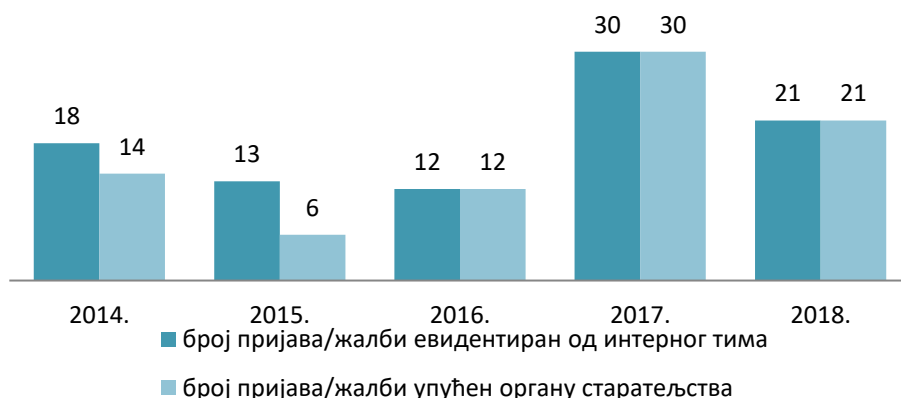
Средина у коју су деца и млади премештени	2016.	2017.	2018.
Биолошка породица	82	112	91
Самосталан живот	69	97	114
Усвојитељска породица	75	61	59
Сродничка породица	12	34	9
Друга хранитељска породица	73	87	35
Установа за смештај корисника СЗ	24	27	38
Завод за васпитање деце и младих	5	4	0
Становање уз подршку	4	10	2
Друго	31	20	19
укупно	375	452	367

Извор: Годишњи извештаји ЦПСУ, 2016 - 2018.

4. ПОСТУПЦИ ЗАШТИТЕ ПРАВА КОРИСНИКА

Када је реч о **процедурама** које су у функцији заштите права корисника, све установе имају **интерни тим за поступање у случају насиља над корисницима**. Број пријава насиља које евидентира интерни тим у протеклих пет година варира између 12 и 30. У току 2018. године четири установе евидентирале су укупно 21 жалбу интерном тиму и све су потом упућене органу старатељства.

Графикон 18. Број пријава насиља интерном тиму, односно органу старатељства, 2014 - 2018.



Извор: Годишњи извештаји ЦПСУ, 2014 - 2018.

Евидентирано је 20 деце и једна млада особа као жртва. Најчешћи починилац је неко из хранитељске породице: од 21 починитеља 15 су хранитељи. Доминира физичко насиље. Број пријава за сексуално насиље опада: у 2014. години било је 10 пријава сексуалног насиља, а у току 2018. било је 4 пријаве.

5. СТРУЧНИ РАД И ИЗВЕШТАВАЊЕ

5.1. Кућне посете хранитељским породицама

Укупан број кућних посета које су у 2018. години реализовали саветници за хранитељство је 11.916. Број посета варира из године у годину, иако број ХП које су биле активне у току године релативно стагнира.

Графикон 19. Број реализованих кућних посета у односу на број ХП, 2014 - 2018.



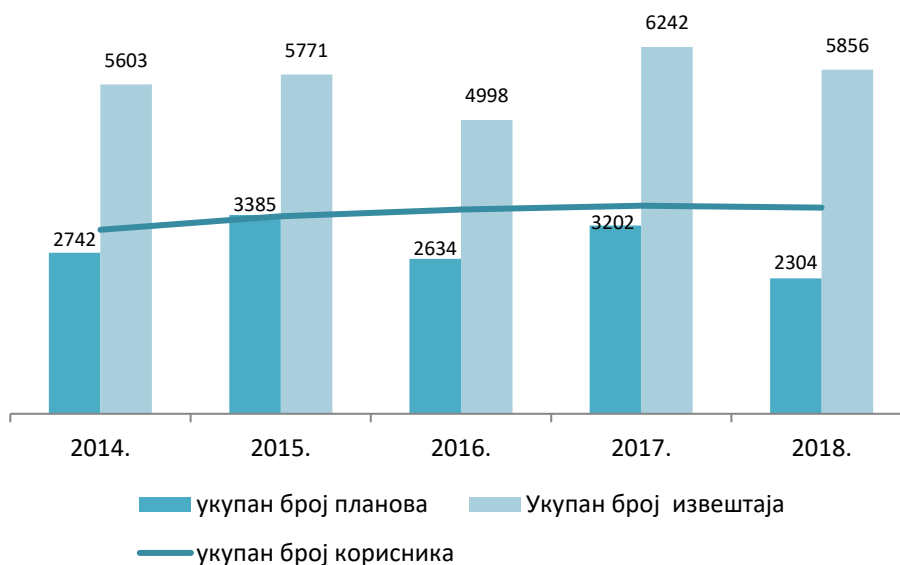
Извор: Годишњи извештаји ЦПСУ, 2014 - 2018.

5.2. Планирање подршке корисницима и хранитељским породицама и извештавање

Број планова подршке ХП и деци варира протеклих пет година. У 2018. години укупан број планова је најмањи и износи 2.304. У структури планова које доносе саветници за хранитељство или у чијем доношењу учествују, најзаступљенији су планови подршке током одвијања хранитељства (81% свих планова у 2018. години).

ЦПСУ редовно извештавају надлежне центре за социјални рад о деци на хранитељству и о хранитељским породицама. Број извештаја, као и број планова варира протеклих 5 година. У структури извештаја најзаступљенији су извештаји о остваривању заштите корисника на смештају (77% свих извештаја у 2018. години). Кретање броја планова и броја извештаја у односу на број корисника у протеклих пет година приказано је у Графикону 20.

Графикон 20. Годишњи број планова и број извештаја у односу на број корисника, 2014 - 2018.

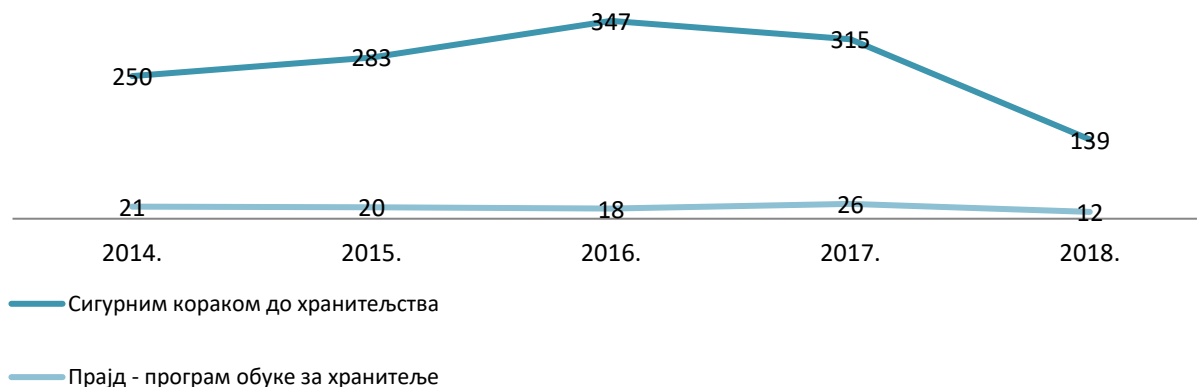


Извор: Годишњи извештаји ЦПСУ, 2014 - 2018.

5.3. Обука кандидата за хранитељство и обуке активних хранитељских породица

Током 2018. године, центри за породични смештај и усвојење реализовали су два основна едукативна програма: Сигурним кораком до хранитељства за укупно 139 потенцијалних кандидата за хранитеље и Прајд за 12 кандидата. У односу на 2014. годину, 2018. године се број учесника обуке Сигурним кораком до хранитељства смањио за 44%, а број учесника обуке Прајд за 43%

Графикон 22. Број кандидата за хранитеље са завршеном обуком, 2014 - 2018.



Извор: годишњи извештаји ЦПСУ, 2014-2018.

У складу са Правилником о хранитељству, ЦПСУ реализују програме обуке хранитеља у складу са потребама сваке породице за развојем током бављења хранитељством. Посебне обуке за групе хранитеља који већ поседују подобност за бављење хранитељством, ЦПСУ су организовали за 2.634 хранитељске породице.

6. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Уредба о мрежи установа социјалне заштите предвиђа осам установа пружалаца услуге породичног смештаја чиме би се обезбедила доступност ове услуге на целокупној територији Републике Србије. До краја 2018. године основано је шест установа.

Протеклих година, као резултат реформских процеса, смањује се број деце у домовима за децу, а расте број деце у хранитељским породицама. Србија је једна од земаља са најнижом стопом институционализације у Европи. Центрима за породични смештај и усвојење дат је мандат да обезбеде адекватну подршку, али и контролу квалитета пружања услуге породичног смештаја у хранитељским породицама.

Након десет година од формирања првих регионалних центара за породични смештај и усвојење, постојећи ЦПСУ делују у 47% општина Србије, обезбеђују подршку за 45,4% хранитељских породица и за 49,5% деце у породичном смештају. Оваква покривеност циљне групе од стране

ЦПСУ присутна је годинама, односно, половина хранитељских породица у Србији и њихових корисника нема специјализовану подршку.

Број запослених се последње три године смањује (иако је 2015. године са радом започео један ЦПСУ више). Ограничени број саветника за хранитељство онемогућава ЦПСУ да шири своју делатност на територији која им је Уредбом дефинисана. Осим Београда који прати и подржава готово све хранитељске породице на својој територији, остали ЦПСУ успевају да покрију 25-61% општина Уредбом прописане припадајуће територије. Административни подаци о стручном раду ЦПСУ (број планова подршке за ХП и кориснике, извештаја, број посебних обука за унапређење и развој активних ХП) указују да ЦПСУ одржава успостављен механизам подршке пружаоцима услуге и корисницима као и контроле квалитета пружања услуге породичног смештаја.

У последње три године евидентан је пад броја хранитељских породица на евиденцији ЦПСУ и стагнација броја активних ХП. Број хранитељских породица које нису пружале услугу смештаја је најмањи у протеклих пет година што указује да ЦПСУ максимално користи расположиве ресурсе. Подаци о кретању броја деце и младих на породичном смештају о ком се старају ЦПСУ прате кретање броја ХП са којим располаже ЦПСУ: присутна је стагнација броја корисника претходне три године.

Број породица које заврше обуку и стекну општу подобност опада из године у годину. Од 281 породице пријављених за обуку 2018. године, само 55% је добило општу подобност за пружање услуге, док је ранијих година успешност била 80%. Потребно је истражити нове приступе регрутацији хранитељских породица које би биле у већој могућности да одговоре свом сложеном задатку.

Стандардни породични смештај је добро развијен, а деца и млади на породичном смештају показују напредовање у свим областима развоја. На евиденцији ЦПСУ је 2018. године било и 30,5% хранитељских породица које су бринуле о деци и младима са развојним или здравственим сметњама, што је повећање у односу на период од пре пет година када је њихов удео у укупном броју ХП био 25,3%. Ипак, породични смештај уз интензивну и додатну подршку, повремени и ургентни породични смештај и даље су изазов и потребна су системска решења за ове специјализоване облике хранитељства.

Охрабрује податак да се 2/3 корисника породичног смештаја на евиденцији ЦПСУ налази у хранитељским породицама у окружењу претходног пребивалишта. То је стандард који је важно поштовати како би се одржао континуитет корисника са средином из које долази. Што се тиче контаката корисника у породичном смештају и сродника, подаци указују да је учесталост контаката мања што су корисници нижег календарског узраста (63,85% деце до две године нема контакте са сродницима, а свега петина има редовне месечне контакте). Старији корисници имају значајно уредније контакте са сродницима. Важно је унапредити активности на стимулисању, квалитету и динамици контакта корисника млађег узраста са сродницима.

У протеклих пет година континуирано се повећава дужина боравка деце у породичном смештају. Број деце која бораве у породичном смештају дуже од 10 година се готово удвостручио протеклих пет година. Дужина боравка деце и младих на породичном смештају је условљена, како чињеницом да се процеси породично-правне заштите још увек одвијају веома споро, тако и тиме да услуга подршке биолошким породицама има мало, као и услуга у заједници генерално, па тако породични смештај од привременог постаје дугорочни облик смештаја. С друге стране, подаци указују да када дође до прекида смештаја, за већину корисника то јесте позитиван исход (као повратак у породицу или осамостаљење. Специјализована подршка корисницима породичног

смештаја и њиховим хранитељским породицама има позитивне ефекте на заштиту деце и младих без родитељског старања и остваривање њихових права.

Нормативни оквир који прописује рад ЦПСУ је и даље недовољно усклађен. Наиме, Закон о социјалној заштити и Правилник о хранитељству у пракси представљају недовољно усаглашене документе када је у питању област хранитељства и породичног смештаја.

Важно је поновно стратешки приступити овом концепту специјализоване подршке и контроле квалитета услуге породичног смештаја и размотрити могуће правце даљег развоја како би се у наредном периоду омогућио већи обухват ХП и њихових корисника специјализованом подршком. Дугорочно, важно је једнаке могућности за подршку обезбедити свој деци и младима у породичном смештају.